

הדף היומי

מדרשית הדף היומי

הבית הרוחני שלך

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת ברכות - דף לז

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

ברכת 'שהחיינו' על מקריב מנחה לראשונה.

בדין פירורים שיש בשיעורם כזית אמר רב יוסף שמברך המוציא, ולמד יסוד דינו מדיני המנחות. שאמרו בגמ' במנחות (ע"ב) היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר ברוך שהחיינו וקיימנו וכו'. ובבבא ברבי חייק' היה עומד ומקריב מנחות בירושלים (שם ד"ה ומקריב, הובא בתוד"ה היה עומד, לפנינו) וז"ל כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר אומר כהן שהחיינו. עכ"ל. (עיי' בתוס' על אהר"ה היה שהיה להם נוסחאות ברשי"י וכן ע"י רש"י מכת"י על אהר"ה) מובא מדברי רש"י, אדם שלא קיים מצוה מסוימת מימיו, בחינוכו כלומר שעשה אותה לראשונה, מברך שהחיינו. והעמיד את דברי הש"ס בכה"ג שהכהן לא הקריב מימיו ולפיכך מברך שהחיינו.

בתוס' (שם, ולפנינו) וז"ל ונראה לפרש דלפי שהיו המשמרות מתחדשות ומתחלפות פעמיים בשנה דכ"ד משמרות היו ולכל משמרת היו ששה בתי אבות נמצא שלא היו מקריבים אלא שני ימים בשנה וזמן קבוע להם להקריב לחצי שנה יום אחד לפיכך מברך אזהב ואמנחה שהחיינו לזמן עכ"ל. ברור בתוס' שחולקים על רש"י ולא ס"ל שמדובר בחינוך למצוה. אלא בחידוש המצוה מזמן לזמן. וכשם שנקטו בדבריהם בסוכה (מו, א) שברכת שהחיינו הוא בהגדרה שהמזמן לזמן ה"נ התחדשה לכהן המקריב מנחה אחת לחצי שנה לפיכך מברך זמן.

(צ"ע על דברי הגר"ש אינר דנקט בבלינו על אהר"ה שמדבר הגמ' משמע שמברכים שהחיינו על כיוסי הדם בפעם הראשונה. וכפי המבואר תלוי בפלוגתא רש"י ותוס'. והוא יז"ע כתב דבר זה בסתמא. בדת הרמב"ם יש לעי' טובא בפ"א מברכות ה"ט ובאחרונים. ועי' במשנה הלכות מדור התשובות ח"ו סי' ו').

א"כ לפי המבואר כהן שבא להקריב מנחתו בפעם הראשונה לפי כו"ע יברך שהחיינו לדעת רש"י נראה שדווקא בפעם הראשונה. או שיודה לתוס' שאף מצד מצוות שמזמן לזמן. אולם לפי דעת התוס' אין להוכיח מסוגיא זו בקשר לקיום מצוה בפעם הראשונה אולם מצד מצוה שמזמן לזמן כמו נטילת לולב וכד' שמברכים שהחיינו.

מה דין שהחיינו לגבי שאר מצוות בעשייה הראשונה?

לפי האמור לעיל בעניינו של כהן בהבאת המנחה בפעם הראשונה ומחלוקת רש"י ותוס' הנזכרת, אכתי צ"ל שבא לקיים שאר מצוות בפעם הראשונה ונתבאר שלחלק מרובתא מברך שהחיינו האם כל קיום בפעם הראשונה מברך אפי' אם נתחייב כבר ולא קיים או רק אם עתה נתחייב לראשונה מברך. (נושא זה קשור ומקושר להרבה מצוות כדרכנו ב'עיונים על הדף' ליקטנו מעט מזהיר)

ברוקח (סי' שע"ג) כתב וז"ל כל מצוה שעל האדם לעשות ולא עשה ומתחנך לכתחילה צריך לברך שהחיינו. נראה לפום ריהטא מדבריו שכל מצוה שמתחנך בה מברך שהחיינו אפי' נתחייב בה כבר אולם כל עוד לא עשה מברך.

בתבואות שור (כ"ח, ד) הביא את דעת הרוקח והקשה א"כ אמאי בתפילין ובציוות אינו מברך שהחיינו ונקט היות וכבר נתחייב משעה שיועד לשמור תפיליו אביו קונה לו תפילין וא"כ אין עתה בהגיעו למצוות חיוב ראשון בכך ולפיכך אינו מברך. ואף שבדבריו משמע שעסקי' בקטן שכן הניח בקטנותו ולכן אינו מברך וא"כ לויכא ראה לניד"ד בכה"ג שנתחייב ולא קיים האם מברך בהנחתו פעם ראשונה.

אולם רבי צבי קאלישר (הג' צבי לצדיק ביו"ד סי' כ"ח) כתב דלא פלוג רבנן והתקנה היתה על זמן החיוב ואפי' לא הניח עד גיל יג' אינו מברך ומשמע מדבריו היות והתקנה היא על זמן החיוב ולכן במנחות מברך שמתחייב רק בהכשרו לעבודה ובמשמרתו. וא"כ עלה לן שלפחות להנך שיטות, תקנת ברכת שהחיינו למצוה דלא אתי מזמן לזמן היא בתחילת החיוב ואם לא קיים בתחילת חיובו אינו בהגדרת החיוב.

פסק בשו"ת ציץ אליעזר (יג, כד) דאשה המדלקת נרות לראשונה לאחר נישואיה אינה מברכת שהחיינו מחמת שכבר התחייבה שהגיעה למצוות רק נהגו שלא להדליק.

הרא"ש (פ"ח מבכורות ה"ח) פסק שבפדיון מברך שהחיינו. וכתב מה שאין מברכים שהחיינו במילה. ו"א היות ולא יצא מכלל נפל (ועי' בפסקי ריקאנטי סי' תקצ"ג) והק' הרא"ש חזק אצלו' בטר רובא ועוד את המצווה קיים. וי"מ כתב צערא דינוקא. וי"מ דפדיון שכיה פחות ממילה לכן תיקנו ע"ז שהחיינו. (וכן כתב התוס' בכורות מט, א ד"ה לאחור)

שהחיינו על ציצית ותפילין עיין בטושו"ע (אר"ח סי' כ"ב) שהפוסקים השמיטו שהחיינו על תפילין וכתבו רק על ציצית ואפשר דציצית יש בכך שמחה של מצוה ואף מחמת שהיו בגד חדש ועיין שיש שנקטו דעסקי' לפי"ז רק בציצית על בגד חדש ועיין בנו"כ על הטושו"ע (שם) כמו"כ עיין ברמ"א (יו"ד כ"ח) דמברכים שהחיינו בציצית הדם בפעם הראשונה ויש שברך סק"ה וכו"כ גבי תפילין לראשונה ויש במהרש"ל ובהג' צבי לצדיק. ועי' בתב"ש שם סק"ד. בבה"ל (כ"ב ד"ה קנה) כתב שעדיף לחייב את עצמו בשהחיינו ע"י בגד או פרי חדש בהניחו לראשונה תפילין. וכן נקט הבן איש חי שנה א' פ"ר ראה. וכן נקט בת הנכנסת לעול מצוות תחייב את עצמה בשהחיינו על פרי או בגד. בהליכות שלמה (פיק"ד אות י"ד בשם הגרש"ז אורבך זצוק"ל) נקט לא להקנות את התפילין עד יום הכנסת למצוות ואז לתת

במתנה גמורה ומברך שהחיינו על התפילין שקיבל וכן על ההנחה. שהחיינו על מצוות תקיעת שופר בחכמת שלמה (ש"י"ע תקפ"ג, ג) כתב בתו"ד מה שאין תוקעין בערב ר"ה הוא משום שבר"ה מברכים על התקיעות שהחיינו ואם היו תוקעין יום קודם אינו דבר חדש דאתמול ג"כ תקעו. ואע"פ דעבר ר"ה אינו מדינא אלא מחמת הפנה מ"מ אין מחשבה בלא מעשה. וכאשר אין תוקעין בערב ר"ה דומה לפנה המתחדש פעמיים בשנה שכתוב ברמ"א (רכ"ה, ו) שמברכים שהחיינו.

סיכום הדף

נושא היום: ברכה אחרונה על אורז. ועוד בענין דברים שיש בהם חמשת מיני דגן.

התבאר שלרב ושמואל, אורז ודוחן [1] אין מברכים עליהם בורא מיני מזונות. **וישנה זו נדחית, א. מובאר בברייתא**, שפת מאורז או דוחן מברכים עליהם תחילה וסוף כמו תבשיל העשוי מחמשת מיני דגן והתבשל בקדירה שברכתו **הראשונה** מזונות, **ואחרונה** שיש שלש (על המחיה). **ודחו דחיה זו**, שהכוונה שמברך תחילה וסוף, וכל מקום לפי עניינו, **ובאמת** על אורז ודוחן יברכו שהכל ובורא נפשות [2].

ב. בין הדברים שברכתם מזונות נמנה אף אורז, שבברייתא **מבאר** לגבי מעשה קדירה בפה"א (הביאו ברייתא כשיטת רבי יהודה שהמברך 'בורא מיני זרעים'). **טחן ועשה פת**, אפילו מבושלת בזמן הפרוסות קיימות [4], המוציא וברכה"ו. **אם הפרוסות אינן קיימות**, מזונות ומעין שלש. **על אורז** בפה"א. **טחן אפה ובישל**, בזמן שהפרוסות קיימות מברך מזונות ומעין שלש. **ברייתא זו** בודאי לא כשיטת רבי יוחנן בן נורי, שהרי לדעתו צריך להיות המוציא וברכה"ו, **אלא לרבנן** על אורז מברכים מזונות. **ונדחו** דברי רב ושמואל [6].

התבאר בברייתא שעל אורז לרבנן מברך מזונות וברכה אחרונה מעין שלש, **ומסקנת הגמ'** שצריך לומר בדברי הברייתא שעל אורז מברכים ברכה אחרונה בורא נפשות. **ולא שייך להעמיד מדברי רבנן נמליאל** שמברכים מעין שלש, שלדעתו על תמרים ודייסה מברכים ברכה"ו, **א"כ** בודאי שכן יהיה הדין בדבר שהיה פת ונימוח, **ובברייתא נזכר** שמברכים מעין שלש.

מבאר בברייתא, לדעת ר"ב על ז' מינים מברכים ברכה"ו" כמו על פת [6]. **לרבנן** מעין שלש. **מעשה** שהיו מסובים ר"ג וזקנים ביריחו והביאו לפניהם תמרים, **ר"ג נתן** רשות לר"ע לברך, **וברך** מעין שלש כמו רבנן, **ותמה ר"ב** שר"ע הכריח במחלוקת, **אמר לו ר"ג** והרי אתה למדת אותנו שבמחלוקת יחיד ורבים הלכה כרבים. **עוד מבאר בברייתא** שאמר **רבי יהודה בשם ר"ג**, דבר משבעת המינים למעט חיטה ושעורה, או חיטה ושעורה שלא עשה מהם פת, ברכה"ו, **ולרבנן**, מעין שלש. פת אורז ודוחן, לר"ג מעין שלש. ולרבנן, בורא נפשות.

אמר רבא, תבשיל מקמח שמן ודבש, **שנעשה ע"י בני הכפרים** יש בו הרבה קמה, מזונות. **שנעשה ע"י בני העיר** אין בו הרבה קמה והעיקר הוא הדבש, שהכל. **וחדר בו רבא** ואמר שתמיד מברך מזונות **מחמת דברי רב ושמואל** שאמרו שעל כל דבר שיש בו מחמשת מיני דגן מברך מזונות.

'חביצא' היינו פרורי פת מבושלים [7], **אמר רב יוסף**, אם יש חתיכות **כזית**, מברך המוציא וברכה"ו. **ואם אין בחתיכות כזית**, מזונות ומעין שלש. **ומקורו** של רב יוסף מדיני קרבן מנחות [8], שמבאר שמברך המוציא, **ואמרו** שפותר את המנחות לחתיכות של כזית, **שאכל אביו**, והרי **למאן דבי רבי ישמעאל** פותר את המנחות לפירורים דקים עד כמעט סולת, **ומבאר** שמברכים המוציא ויוציאים ידי חובת מצה, א"כ נראה שאף בפחות מכזית מברך המוציא. **זוחה הגמ'**, אותם פירורים שאין בהם כזית שמברך המוציא, זה רק באופן שחזר וגיבל אותם ביחד ואפה אותם. ומה שכתוב **'אכלן'** בלשון רבים, היות ומדובר שעשוי מכזר גדול של אבות פרו, ומחלוקת חזר וגיבל. **תספגא, אמר רב ששת**, אפילו אם אין בפירורים כזית מברך המוציא. **ויבאר רבא** שזה בתנאי שיש עליהם תואר לחם [9].

'טוחקנין ביאר אביו, הכוונה לבלילה רכה של קמח ומים שלא נעשית לטיסה, חייבת בחלה. **ורבין אמר בשם ר"ח** שפטור מחלה.

'טרייתא' שזה י"א בלילה של שמח ומים מעורבים, **י"א** בצק הנמצא על שיפוד ומשוח בשמן, **י"א** סוג לחם הנאפה בשמש, **לאביו** פטור מחלה. **ומסקנת הגמ'**, **שאמר רבי חייא** שהנעשה בחמה פטור מחלה זה באופן שלא הקפיד על צורתו ועשאו כנסרים, **ואם הקפיד** על צורתו מוכיח שהמטרה לחם וחייב בחלה [10].

הארות:

[1] עי' בתוד"ה רש"י, מה הכוונה אורז ודוחן. [2] ביארו תוד"ה בורא, ברכת בורא נפשות רבות וחסרונם היינו לחם ומים שאי אפשר בלעדיהם, ויש דברים בעולם שאף בלעדיהם ניתן להיות זה המכונן 'שברא להחיות בהם נפש כל חי', כמו הפוחים וכד' שהם לתענוג. [3] עי' בתוד"ה ה'כוסס, באריכות לגבי דיני כוסס בברכה לראשונה ואחרונה. [4] פרוסות קיימות הגדרתם שלא שברות בשעה שמרים אותם, תוד"ה א"מ. [5] נקטו תוד"ה תיובתא, שיש ראה שדחו דברי רב ושמואל רק לגבי 'אורז' אבל על דוחן יתכן שהלכה כמותם שלא מברכים מזונות. [6] בתוד"ה נתן, האריכו אם יש ברכת זימון על הפירות ומתי יש ברכה מעין שלש לשיטת ר"ג. [7] בסוף תוד"ה חביצא, ביאר זה פירורים שנדבקו ע"י מרק או חלב. [8] בתוד"ה חביצא, ביארו שפרוסות קיימות ולא קיימות לדעת רב יוסף הענין תלוי בכזית. ורב יוסף דימה ביטול לטיגון בשמן, ולכן השווה דין הלחם למנחות. [9] ביארו בתוד"ה אמר, הגדרת 'לחם', אפילו שאין כזית אם יש תואר לחם מברכים המוציא, ומה שזכר בירושלמי 'כזית' היות ובכזה שיעור הרגילות שנשאר 'תואר לחם'. ואם המים נעשים לבנים מחמת התפוררות הפת הרי שאבד 'תואר לחם', והביאו שכן היה מנהגו של רבינו דוד מחי"ץ שהיה מניח פירורים בלילה, כדי שבבוקר יוכל לאכלם בלילה ברכת המוציא וברכה"ו, ואולם לחזק ליבו למסור הלכה. [10] תוד"ה לחם, האריכו מאד בדיני חלה בדבר שבליתו רכה, או שסופו סופגנים וכו' והביאו כמה שיטות בקדמונים בדבר זה, וביארו למעלה לפי פשוטו של מקרא בדברי רש"י.